

O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA HARBIY NUTQNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARINI O‘RGANISHNING AHAMIYATI VA MUAMMOLARI

Soatova Malika

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari

“Tinchlik yo‘lida hamkorlik” Markazi

Roman-german tillari kafedrasini mudiri

Annotatsiya

Muallif maqolada ingliz va o‘zbek tillarida harbiy nutq xususiyatlarini o‘rganish ishonarli xabarlarini yetkazish, madaniy me‘yorlarni shakllantirish va harbiy aloqa strategiyalariga ta‘sir ko‘rsatishda tilning ahamiyati haqida bayonot beradi.

Kalit so‘zlar: harbiy axborot, harbiy diskurs, strategiyalar, lingvistik, extralingvistik, pragmatic, ritorik, lingvopragmatik, madaniy.

Annotation

In the article, the author studies the features of military speech in English and Uzbek and makes a statement about the importance of language in conveying convincing messages, forming cultural norms, and influencing military communication strategies.

Key words: military information, military discourse, strategies, linguistic, extralinguistic, pragmatic, rhetorical, linguo-pragmatic, cultural.

Dunyo tilshunosligida harbiy diskurs, uning zamonaviy tendensiyalari, harbiy axborot orqali borliqni qabul qilishdagi lisoniy xilma-xillikni o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Harbiylar tili namunalari, suhbatlar, diskursiya, lavha, maqola, buyruq, va shu kabi maxsus mavzularga oid matnlarni o‘rganishga oid tadqiqotlar ko‘laminig kengayib borishi harbiy diskursni baholash usulining qo‘llanilishi bilan bog‘liq bo‘lgan holatlarda adekvat va mos keluvchi strategiyalar tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Inson ongi va madaniyati omili bilan belgilanishi ilmiy farazdan amaliy reallik faktiga aylandi. Bu esa jahon tilshunosligida harbiylar diskursi va umumxalq foydalanadigan me‘yorlangan til normalari, tushunchalari orasidagi bog‘liqlikni tushintirib berish vazifasi ham dolzarflik kasb etadi.

Harbiy nutq harbiy xizmatchilarning kasbi doirasida bir-biri bilan muloqot qilish usullarini o‘z ichiga oladi. Harbiy nutqni o‘rganish orqali harbiylar tomonidan qo‘llaniladigan noyob til, terminologiya va aloqa strategiyalari haqida tushunchaga ega bo‘lish mumkin. Bu tushunish harbiy amaliyotlar doirasida samarali hamkorlik, muvofiqlashtirish va qarorlar qabul qilish uchun zarurdir. Zero, samarali aloqa harbiy samaradorlikning muhim tarkibiy qismidir. Harbiy nutq axborotni yetkazish, buyruqlar berish, strategiyalarni shakllantirish va murakkab

operatsiyalarni boshqarish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Harbiy nutqni o'rganish orqali shaxslar harbiy kontekstda o'zlarining muloqot qobiliyatlarini qanday yaxshilashni o'rganishlari mumkin, bu esa yaxshiroq muvofiqlashtirish va umumiy samaradorlikka olib keladi. Harbiy nutq harbiy ierarxiya ichidagi kuch dinamikasi bilan ham bog'liq. Shuningdek, harbiy nutq harbiy tashkilotlar tarixi, an'analari va qadriyatlariga o'ziga xos nuqtai nazarni beradi. Harbiy nutqni o'rganish orqali tadqiqotchilar vaqt o'tishi bilan harbiy til, amaliyot va madaniyat evolyutsiyasi haqida tushunchaga ega bo'lishlari mumkin [С. Иссерс, 2003. - 284 с.]. Bu bilimlar harbiy merosni asrab-avaylashga yordam beradi va harbiylarning jamiyatdagi rolini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Harbiy nutqni o'rganish orqali tadqiqotchilar uning jamoatchilik fikri, siyosiy qarorlar qabul qilish va milliy xavfsizlik siyosatiga ta'sirini baholay oladilar va shu bilan harbiy masalalar bo'yicha ko'proq ma'lumotli ommaviy nutqqa hissa qo'shadilar.

Natijada, ingliz va o'zbek tillari misollarida harbiy nutqda nutqiy ritorika bo'yicha lingvapragsmatik tadqiqotlar bir qancha muhim jihatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tillardagi harbiy nutqning lingvistik va pragmatik jihatlarni o'rganish orqali biz harbiy kontekstda qo'llaniladigan aloqa strategiyalari, ritorik vositalar va ishontirish usullari haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin [С. Г. Тер-Минасова. 2007.-286 с.]. Shuning uchun, muhim ahamiyatga ega bo'lgan ba'zi muhim xususiyatlarni ko'rib chiqish darkor:

- Madaniyatlararo tahlil: Ingliz va o'zbek tillarini solishtirish tadqiqotchilarga turli madaniy kontekstlarda harbiy nutqlar qanday tuzilganligidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash imkonini beradi [Н. И. Формановская. 2007. - 480 с.]. Ushbu tahlil harbiy sohadagi nutq ritorikasiga ta'sir etuvchi madaniy, mafkuraviy va tarixiy omillarni yoritishi mumkin;

-Muloqot samaradorligi: Harbiy nutq o'zining ishontirish xususiyati bilan ajralib turadi, u shaxslarni umumiy maqsad sari undash, ta'sir qilish va birlashtirishga qaratilgan [А. П. Панфилова. 2001. — 496 с.] . Ingliz va o'zbek harbiy nutqida qo'llaniladigan lingvistik va pragmatik strategiyalarni o'rganish harbiy kontekstda muloqot qilish uchun ishlatiladigan eng samarali ritorik vositalar va ishontirish usullarini aniqlashga yordam beradi;

-Til siyosati va tarjima muammolari: Ingliz va o'zbek kabi turli tillardagi harbiy nutqni o'rganish, shuningdek, bunday ixtisoslashtirilgan nutqni tarjima qilish va talqin qilish bilan bog'liq muammolarni ham ko'rsatishi mumkin. Harbiy nutqda lingvistik xususiyatlar, ritorik vositalar va ishontirish usullari qanday qo'llanilishini tushunish turli til jamoalari ichida va ular orasida aniq va samarali muloqotni ta'minlashga qaratilgan til siyosati va tarjima strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi;

-Madaniy va siyosiy ta'sir: Harbiy nutq u qo'llaniladigan madaniy, siyosiy va tarixiy sharoitlarga qarab shakllanadi. Ingliz va o'zbek tillarida harbiy ritorikaning lingvistik va pragmatik jihatlarni tahlil qilish harbiy sohada qo'llaniladigan tilga ta'sir etuvchi asosiy madaniy me'yorlar, qadriyatlar va mafkuralarni ochib berishi mumkin [Вежбицкая А. 2001.-

272 c.]. Ushbu tadqiqot harbiy nutqning jamiyat, siyosat va milliy xavfsizlikka ta'siri haqida tushuncha berishi mumkin;

-Til o'rgatish va tayyorlashga ta'siri: Ingliz va o'zbek tillarida harbiy nutqning lingvistik tahlili tilni o'rgatish va harbiy xizmatchilarni tayyorlash dasturlari haqida ma'lumot berishi mumkin. Harbiy sharoitlarda qo'llaniladigan o'ziga xos lingvistik xususiyatlar va ishonirish usullarini aniqlash orqali til o'qituvchilari harbiy sohada muloqot qilish ko'nikmalarini oshirish uchun maqsadli o'quv materiallarini ishlab chiqishlari mumkin. Zero, ingliz va o'zbek tillarida harbiy nutqda nutq ritorikasining linguapragmatik jihatlarini o'rganish ishonarli xabarlarini yetkazish, madaniy me'yorlarni shakllantirish va harbiy aloqa strategiyalariga ta'sir ko'rsatishda tilning rolini tushunishimizga yordam beradi. Bu madaniyatlararo munosabatlar, til siyosati, tarjima amaliyoti va harbiy kontekstda til o'rgatish uchun muhim ahamiyatga ega [Богданов В.В. 1990. -89 с.].

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, harbiy nutqni o'rganish juda muhim, chunki u bizga harbiy aloqalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi, harbiy samaradorlikni oshiradi, kuch dinamikasini tahlil qiladi, harbiy merosni saqlab qoladi va jamiyatga ta'sir qiladi. Harbiy til va muloqotning o'ziga xos jihatlarini chuqur o'rganish orqali bizga harbiylarning ichki faoliyati va uning jamiyatdagi ahamiyati haqida qimmatli ma'lumotlarga ega bo'lish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Богданов В.В. Речевое общение: прагматические и семантические аспекты, - Ленинград: Ищ-воЛГУ, 1990. -89 с.
2. Введенская, Л. А. Деловая риторика [Текст]: Учебное пособие для вузов / Л. А. Введенская, Л.Г. Павлова. Ростов-на-Дону: март, 2001. — 512 с.
3. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. М.: Языки славянской культуры, 2001.-272 с.
4. Иссерс, О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи [Текст] / О. С. Иссерс; 3-е изд., стерео- тип. - М.: Едиториал УРСС, 2003. - 284 с.
5. Панфилова, А. П. Деловая коммуникация в профессио- нальной деятельности [Текст]: Учеб. пособие / А. П. Пан- филова. — СПб.: Знание: ИВЭСЭП, 2001. — 496 с.
6. Тер-Минасова, С. Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики [Текст]: Учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. М: АСТ: Астрель: Хранитель, 2007.- 286 [2]с.
7. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: комму- никация и прагматика [Текст] / Н. И. Формановская. М.: Изд-во «ИКАР», 2007. - 480 с.